

УДК 334.72:352.071

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ: СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ*А. Линдюк, к. е. н., доцент*

ORCID ID: 0000-0002-9940-8991

Львівський національний університет природокористування

© А. Линдюк, 2024

[https:// 10.31734/agrarecon2024.03-04.072](https://10.31734/agrarecon2024.03-04.072)***Линдюк А. Підприємницька діяльність у територіальних громадах: сутність і завдання***

Досліджено сутність підприємницької діяльності в територіальних громадах України в умовах децентралізації й трансформації адміністративно-територіального устрою. Акцентовано на важливості підприємництва як ключового інструмента забезпечення сталого розвитку громад, підвищення їхньої економічної ефективності та конкурентоспроможності. Розглянуто сучасні виклики, з якими постійно стикаються підприємницькі структури на місцевому рівні, серед яких обмежений доступ до фінансових ресурсів, слабка інституційна підтримка, обмеженість ринків збуту, а також недостатній рівень управлінських компетенцій.

Визначено ключові завдання підприємницької діяльності, зокрема створення робочих місць, розвиток соціальної інфраструктури, підвищення добробуту місцевого населення та зниження рівня безробіття. Значну увагу приділено впровадженню інноваційних механізмів і сучасних технологій для стимулювання розвитку бізнесу, що дозволяє територіальним громадам посилити свою інвестиційну привабливість і забезпечити сталість економічного зростання.

Запропоновано багаторівневу модель підтримки підприємництва, що охоплює фінансово-інвестиційні, освітньо-консультаційні та інноваційно-технологічні аспекти. Описано роль державних і місцевих органів влади, фондів підтримки, освітніх та наукових установ, громадських організацій, а також міжнародних партнерів у розвитку бізнес-середовища на місцевому рівні. Особливий акцент зроблено на важливості міжмуниципального співробітництва та залученні грантових програм для підтримки підприємницьких ініціатив.

Проаналізовано законодавчі аспекти регулювання підприємницької діяльності. Обґрунтовано роль застосування успішних міжнародних практик та їхню адаптацію до потреб українських громад. Результати дослідження сприятимуть формуванню практичних рекомендацій для місцевих органів влади та бізнесу щодо створення сприятливого підприємницького клімату, що дозволить забезпечити соціально-економічну стабільність та підвищити якість життя населення.

Ключові слова: територіальні громади, підприємницька діяльність, децентралізація, бізнес-клімат, соціально-економічний розвиток, фінансова підтримка, інноваційна підтримка.

Lyndiuk A. Business activity in territorial communities: essence and task

The article examines the essence of entrepreneurial activity in territorial communities of Ukraine in the context of decentralization and transformation of the administrative-territorial structure. The emphasis is on the importance of entrepreneurship as a key tool for ensuring sustainable development of communities, and increasing their economic efficiency and competitiveness. The article examines the current challenges that business structures face at the local level, including limited access to financial resources, weak institutional support, limited sales markets, and insufficient level of managerial competencies.

The key tasks of business activity are identified, in particular, job creation, development of social infrastructure, increasing the well-being of the local population, and reducing unemployment. Considerable attention is paid to the introduction of innovative mechanisms and modern technologies to stimulate business development, which allows territorial communities to strengthen their investment attractiveness and ensure sustainable economic growth.

A multi-level model to support entrepreneurship is proposed, covering financial and investment, educational and consulting, and innovation and technological aspects. The role of state and local authorities, support funds, educational and scientific institutions, public organizations, as well as international partners in the development of the business environment at the local level is described. Special emphasis is placed on the importance of intermunicipal cooperation and the involvement of grant programs to support business initiatives. The legislative aspects of regulating entrepreneurial activity are analyzed. The role of applying successful in

ternational practices and their adaptation to the needs of Ukrainian communities is substantiated. The results of the study will contribute to the formation of practical recommendations for local authorities and businesses on creating a favorable entrepreneurial climate, which will ensure socio-economic stability and improve the life quality of the population.

Keywords: territorial communities, business activity, decentralization, business climate, socio-economic development, financial support, innovative support.

Постановка проблеми. Процеси децентралізації, які тривають в Україні з 2015 року, вимагають від територіальних громад посилення їхньої економічної ефективності та забезпечення сталого розвитку. Однією з ключових передумов цього є стан підприємницької діяльності, яка сприяє створенню робочих місць, підвищує життєвий рівень населення та формує додаткові бюджетні надходження. Проте підприємницьке середовище в громадах часто зіштовхується із проблемами, які обмежують його потенціал, і серед них суттєвими є недостатній рівень фінансових ресурсів, слабка інфраструктура підтримки підприємництва, обмежений доступ до ринків збуту продукції, а також низький рівень управлінських компетенцій.

Стан розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах набув особливого значення у зв'язку із зміною адміністративно-територіального устрою України, що поставила перед місцевими органами влади нові виклики та вимоги. На місцевому рівні з'являються додаткові завдання, що охоплюють розробку та реалізацію ефективних механізмів підтримки підприємництва. Однак сьогодні відсутня цілісна система, яка б забезпечила стабільний розвиток бізнесу на локальному рівні та відповідала потребам як малих, так і середніх підприємств.

Тому є потреба в науковому обґрунтуванні та розробці інноваційних підходів для підтримки підприємницької діяльності в територіальних громадах, які б урахували специфіку регіонального розвитку, економічний потенціал та ресурси громад. Підприємницька діяльність сьогодні потребує модерних механізмів, орієнтованих на посилення інвестиційної привабливості територій, стимулювання конкурентоспроможності місцевого бізнесу та формування інфраструктури для підтримки нових підприємницьких ініціатив.

Отже, проблема розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах є важливою не лише як інструмент локального економічного зростання, але й як невід'є-

мний чинник соціально-економічної стабільності регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми розвитку підприємницької діяльності у територіальних громадах набуло актуальності у зв'язку з посиленням децентралізаційних процесів, що стимулюють місцеві громади до більшої економічної самостійності та активізації власного потенціалу. Дослідження в цій галузі зосереджуються на розгляді факторів, які сприяють ефективному веденню бізнесу на місцевому рівні, а також на визначенні основних перешкод, які заважають громадам стати конкурентоспроможними та економічно самодостатніми.

Серед праць українських науковців варто виокремити дослідження Шеленко Д., Шпикуляка О. та Бойчук А., які обґрунтовують роль підприємництва у реалізації стратегій формування інвестиційного потенціалу соціально-економічного розвитку територіальних громад (2024, с. 85–88). Ільченко Т. та Застрожнікова І. наголошують на «необхідності розвитку аграрного потенціалу територіальних громад, що стане запорукою розвитку сільських територій» (2022). Рурак І. (2023) та Оліщук П. (2012) у своїх дослідженнях доводять важливість підприємництва у загальному розвитку власне сільських територіальних громад. Августин Р. та Демків І. розглядають напрями та інструментарій політики стимулювання розвитку малого бізнесу в окремих видах територіальних громад (2023).

Згідно з аналітичними даними Світового банку (World Bank), для успішної підприємницької діяльності важливі чіткі стратегічні плани розвитку, доступ до фінансових інструментів і підтримка з боку місцевої влади, що особливо актуально в умовах соціально-економічних трансформацій, які притаманні сучасній Україні.

Попри значну увагу до питання розвитку підприємницької діяльності у територіальних громадах, чимало аспектів цієї про-

блематики залишаються недослідженими або недостатньо розкритими в науковій та прикладній літературі. Насамперед відсутні комплексні дослідження, які пропонують оптимальні механізми взаємодії між органами місцевого самоврядування та бізнес-структурами в умовах децентралізації. Хоча багато досліджень наголошують на важливості комунікацій між владою та підприємцями, проте не розроблено єдиного ефективного алгоритму чи методології для побудови партнерських відносин між цими суб'єктами на місцевому рівні. Також є недостатньо досліджень, які аналізують конкретні моделі підтримки малого та середнього бізнесу. Сучасні наукові праці здебільшого зосереджені на загальних аспектах стимулювання підприємництва, тоді як питання адаптації таких підходів до потреб сільських чи малих міських громад залишається недостатньо висвітленим. Є значна потреба в розробці гнучких моделей підтримки бізнесу, які враховують унікальні соціально-економічні характеристики та ресурсну базу кожної громади.

Отже, для забезпечення ефективного розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах необхідне комплексне вирішення питань координації місцевих ініціатив, створення адаптивних моделей підтримки бізнесу, удосконалення нормативно-правової бази, а також розробка інноваційних механізмів фінансування місцевих підприємницьких проєктів.

Постановка завдання. Завдання дослідження – обґрунтувати сутність підприємницької діяльності в територіальних громадах та визначити основні завдання, які сприяють її ефективному розвитку в умовах децентралізації та фінансово-економічної самостійності громад.

Методика дослідження та матеріали. Для дослідження підприємницької діяльності в територіальних громадах з метою обґрунтування ключових факторів, що впливають на розвиток бізнесу на місцевому рівні, а також для оцінки механізмів підтримки підприємництва, використано сукупність кількісних та якісних методів, завдяки використанню яких фахово проаналізовано особливості функціонування підприємницьких структур у громадах та обґрунтовано оптимальні шляхи їхньої підтримки.

Методи аналізу та синтезу застосовані для дослідження наукових публікацій, звітів, законодавчих документів, які висвітлюють підприємницьку діяльність у громадах та стан економічного розвитку територій. Аналіз наукової літератури дозволив обґрунтувати сутність і завдання підприємницької діяльності, а також виокремити основні фактори, що формують бізнес-клімат на місцевому рівні. Метод експертного оцінювання використано для визначення вагомості різних факторів, що впливають на розвиток підприємництва, а метод порівняльного аналізу – для вивчення національних та міжнародних моделей підтримки підприємництва у громадах.

Матеріали дослідження охоплюють законодавчі акти та регуляторні документи щодо розвитку територіальних громад, звіти Світового Банку та міжнародних організацій, які реалізують програми підтримки місцевого економічного розвитку, аналітичні матеріали Асоціації міст України та інших профільних організацій. Крім того, використано наукові статті, звіти з конференцій та матеріали міжнародних досліджень, присвячених проблемам та перспективам розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу. Підприємницька діяльність у територіальних громадах набула особливого значення в умовах децентралізації та трансформації економіки України. Ця діяльність створює можливості для забезпечення сталого розвитку громади та створення сприятливих умов для підвищення добробуту місцевих жителів. Вивчення сутності підприємницької діяльності на місцевому рівні охоплює глибокий аналіз наукових підходів до цієї категорії, детальний розгляд нормативно-правової бази України, а також визначення сучасних проблем і перспектив розвитку підприємництва в умовах інтеграції в європейське економічне середовище.

Враховуючи відмінності у трактуванні поняття «підприємницька діяльність», наукові підходи щодо визначення сутності підприємницької діяльності в громадах також суттєво варіюються. Так, відповідно до чинної нормативно-правової бази України, зокрема Закону України «Про підприємництво», підприємництво визначається як «безпосередня самостійна, систематична, на власний

ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» (Law of Ukraine). Упорядники тритомної вітчизняної «Економічної енциклопедії» трактують підприємницьку діяльність як «працю індивіда, засновану на розвитку якостей особистості, розширенні знань про власні можливості, спрямовану на досягнення найкращого результату в господарській діяльності, на отримання економічної вигоди, передусім привласнення додаткового продукту» (Мочерний, с. 724).

А. С. Дядін, розглядаючи дефініцію «підприємницька діяльність», пропонує всі визначення розглядати з трьох позицій, зокрема прибуткового (будь-яка діяльність, що приносить прибуток), особистісного (акцент ставиться на здатності суб'єкта підприємницької діяльності як особистості комбінувати ресурси і фактори виробництва, який забезпечує отримання прибутку) та мотиваційного (враховуються не здібності індивіда, а його потреби, мотиви, що обумовлюють спосіб його дій) (2017, с. 66, 67).

Якщо досліджувати підприємництво не як працю індивіда або колективу однодумців, а з кута зору діяльності в певному адміністративно-територіальному утворенні, то тут важливий не так чинник прибутковості чи задоволеності певних потреб суб'єктів підприємництва, як отримання соціально-економічних вигод жителів території. Враховуючи, що в результаті реформи децентралізації було створено територіальні громади і «усі повноваження закріплюються на рівні органу влади громади, тобто як формування, так і затвердження плану економічного розвитку території» (Vaskivska, Lyndyuk, Danyliuk, Kucher, Vaskivskyy, с. 661), цілком логічний розгляд підприємницької діяльності саме на цьому рівні.

На нашу думку, підприємницьку діяльність у територіальних громадах доцільно трактувати як сукупність економічних ініціатив та господарської діяльності, що здійснюють суб'єкти підприємництва на території громади, спрямованої на задоволення переважно місцевих потреб, створення робочих місць, підтримки соціальної інфраструктури,

забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності громади.

Аналіз наявної нормативно-правової бази України та наукових досліджень дає змогу сформулювати ключові завдання підприємницької діяльності в територіальних громадах, які сприяють досягненню стратегічних цілей відповідних територій. Зазначимо, що «малий бізнес реалізовує досить важливі соціальні функції – формує умови для самозайнятості населення, створює додаткові робочі місця» (Линдюк, Бурак, с. 311), тому одним із ключових завдань підприємницької діяльності у громадах є забезпечення зайнятості місцевого населення створенням нових робочих місць та підтримки самозайнятості.

Завдяки активному підприємництву створені можливості для залучення місцевих жителів до трудової діяльності в межах громади, спадає рівень безробіття, особливо в сільських і малих міських населених пунктах, а також зменшує міграційні процеси. Це також забезпечує громади трудовими ресурсами, а «людський потенціал території є джерелом, метою і суб'єктом суспільного розвитку в умовах нової економіки» (Томчук, с. 130), що особливо необхідний у сучасних умовах для реалізації стратегічних економічних цілей на локальному рівні.

Підприємницька діяльність значною мірою впливає на соціальні аспекти життя громади, підвищуючи добробут місцевого населення. Створення нових бізнесів, таких як кафе, магазини, послуги з ремонту або навчальні центри, дає змогу населенню громади мати доступ до якісних товарів і послуг без потреби виїзду поза її межі. Підвищення рівня зайнятості та доходів мешканців покращує якість життя, а відтак стимулює активну участь громадян у розвитку територіальної громади.

Враховуючи, що більшість місцевих бізнесів базується на використанні місцевих ресурсів, таких як природні ресурси (земля, вода, ліс) та людський капітал, завданням підприємницької діяльності у громадах є забезпечення ефективного й ощадного використання цих ресурсів, що стимулює сталий розвиток і мінімізує негативний вплив на екологію.

Інновації – рушійна сила для розвитку територіальних громад, що підвищує їхні

конкурентоспроможність і привабливість для інвесторів. Тому одним із ключових завдань підприємництва є створення умов для впровадження сучасних технологій у виробничі процеси, розвиток цифрової інфраструктури та вдосконалення послуг, особливо комунальних. Модернізація інфраструктури, зокрема доріг, електромереж, водопостачання та інтернет-мереж, – основа для активізації підприємництва, оскільки дозволяє ефективніше використовувати ресурси та залучати нові форми підприємницької діяльності.

За сучасних умов особливого значення набуває сприяння участі місцевого бізнесу у вирішенні соціальних питань громади, підвищенні соціальної відповідальності та залученні підприємців до підтримки освітніх, культурних і соціальних ініціатив.

Отже, підприємницька діяльність у територіальних громадах сприяє не тільки економічному зростанню, а й вирішенню соціальних проблем, розвитку інноваційного потенціалу та забезпеченню сталого розвитку території. Виконання цих завдань можливо завдяки координації зусиль місцевих органів влади, підприємців та громади, що забезпечує формування сприятливого середовища для розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні та підвищення конкурентоспроможності України в міжнародному економічному просторі.

У контексті децентралізації, яка посилює фінансову та адміністративну незалежність громад, особливого значення набувають питання підтримки та розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Рис. 1. Комплексна система підтримки підприємницької діяльності в територіальних громадах

Джерело: власна розробка

Запропонована комплексна система підтримки підприємницької діяльності в тери-

торіальних громадах ілюструє багаторівневий підхід до організації та розвитку підприємництва на місцевому рівні, акцентуючи увагу на взаємодії різних структур і механізмів. Основна увага приділяється ролям органів влади, які формують базові умови для функціонування бізнесу. Державні органи, такі як центральні виконавчі органи влади, забезпечують загальну політику підтримки, тоді як місцеве самоврядування, представлене радами та їхніми виконавчими комітетами, має безпосередній вплив на створення комфортного підприємницького середовища на місцях. Взаємодія між цими рівнями є ключовим фактором для ефективного функціонування системи.

Інфраструктура підтримки підприємництва охоплює широкий спектр інституцій та механізмів. Фінансово-інвестиційний напрям забезпечується фондами підтримки підприємництва, інвестиційними фондами та банками, які надають доступ до фінансових ресурсів для створення та розвитку бізнесу. Водночас освітньо-консультаційна підтримка базується на діяльності освітніх і наукових установ, таких як університети та дослідницькі центри, а також громадські організації та асоціації підприємців, які сприяють підвищенню компетентності підприємців і надають консультаційні послуги. Інноваційно-технологічна підтримка посідає особливе місце, запобігаючи спробам впровадження сучасних технологій завдяки участі міжнародних організацій, проектів ЄС та іноземних партнерів.

В умовах глобалізації та відкритості міжнародна співпраця, у тому числі на міжмуніципальному рівні, може відігравати важливу роль у зміцненні підприємницького потенціалу територіальних громад (Lyndyuk, Voiko, Bruh, Olishchuk та Rurak). Зокрема грантові програми та проекти ЄС створюють додаткові можливості для фінансування та впровадження передових практик. Це підкреслює значення інтеграції міжнародного досвіду для досягнення довгострокових результатів.

Система підтримки підприємництва на місцевому рівні структурована за трьома основними напрямками: фінансово-інвестиційна, освітньо-консультаційна та інноваційно-

технологічна підтримка. Вони забезпечують комплексний підхід, де кожен елемент виконує свою роль у створенні сприятливого середовища для підприємців. Запропонована модель – показова для розуміння принципів побудови ефективної інфраструктури підприємницької діяльності в громадах.

Висновки. Підприємницька діяльність у територіальних громадах – джерело забезпечення їхнього сталого розвитку та підвищення економічної ефективності. У контексті децентралізаційних реформ в Україні підприємництво – інструмент створення нових робочих місць, підвищення добробуту населення та формування додаткових джерел бюджетних надходжень. Проте, як свідчать результати дослідження, розвиток підприємництва на місцевому рівні ускладнюються низкою викликів, зокрема недостатністю фінансових ресурсів, обмеженим доступом до ринків, слабкою інфраструктурою підтримки та низьким рівнем управлінських компетенцій.

Дослідження обґрунтовує важливість створення сприятливого бізнес-клімату на місцевому рівні шляхом впровадження сучасних механізмів фінансової підтримки, освітніх ініціатив і технологічного супроводу підприємницької діяльності. Важливими також є правильно сформована інфраструктура підтримки підприємництва, професійна діяльність щодо залучення міжнародного досвіду та використання інноваційних рішень, що є невід’ємними елементами успішного функціонування бізнесу в громадах.

Отже, розвиток підприємницької діяльності в територіальних громадах потребує системного підходу, який би враховував сучасні виклики, потреби громади та найкращі міжнародні практики. Реалізація запропонованих механізмів дозволить забезпечити стаке економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності громад та їхню інтеграцію в європейський економічний простір. Запропоновані моделі та механізми створюють перспективи для подальших наукових досліджень і практичного впровадження.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Августин, Р., та Демків, І., 2023. Засоби стимулювання розвитку малого бізнесу як чинника подолання депресивності віддалених населених пунктів територіальних громад. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 318 (3), с. 151–155. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-23>.

Дядін, А. С., 2017. Дефініція категорії «підприємницька діяльність». *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 1 (25), с. 62–72.

Закон України «Про підприємництво». *Офіційний сайт Верховної ради України* [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>. [Дата звернення 12 листопада 2024].

Льченко, Т. та Застрожнікова, І., 2022. Роль аграрного підприємництва у розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*, 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-21>.

Линдюк, А. О. та Бурак А. І., 2012. Інтеграційні процеси малих підприємств у контексті раціонального поєднання виробничої та соціальної ефективності. *Науковий вісник НУВМБТ імені С.З. Гжицького*, 14. 4 (54), с. 310–316.

Мочерний, С. В. *Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 2.* Київ: Вид. центр Академія, 2000.

Олішук, П., 2012. Підприємництво та його значення у розвитку сільських територій. *Агросвіт*, 3, с. 43–45 [online] Доступно: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=837&i=9>. [Дата звернення 12 листопада 2024].

Бурак, І., 2023. Роль підприємництва в ефективному розвитку сільських територіальних громад. *Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 24 травня 2023 р. Львів: ЛНУП, с. 161–164. Доступно: http://repository.lnup.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/908/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_2023.pdf#page=161. [Дата звернення 12 листопада 2024].

Світовий Банк. Офіційний сайт. Доступно: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview>. [Дата звернення 12 листопада 2024].

Томчук, О. В., 2019. Теоретико-методологічні підходи до визначення змісту і структури людського потенціалу території. *Вісник економічної науки України*, 2 (37), с. 121–136. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\)](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37)).

Шеленко, Д., Шпикуляк, О. та Бойчук, А. 2024. Стратегічні пріоритети управління формуванням інвестиційного потенціалу розвитку територіальних громад на засадах активізації підприємництва. *Економічний простір*, 189, с. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-16>.

Lyndyuk, A., Voiko, V., Bruh, O., Olishchuk, P. and Rurak, I., 2023. Development of international cooperation of the borderline territorial communities of Ukraine with the EU countries under martial law. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5 (52)p., 244–255. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.416>.

Vaskivska, K., Lyndyuk, A., Danyliuk, O., Kucher, A., & Vaskivskyy, Y., 2023. Management of business activity of territorial communities: case of Ukraine. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 14 (3), p. 657–669. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v14.3\(67\).05](https://doi.org/10.14505/jemt.v14.3(67).05).

Стаття надійшла 18.11.2024

